

การจัดการปัญหาความขัดแย้งตามแนวพระพุทธศาสนา Management of conflicts according to Buddhism

พระมหาอัศววัฒน์ กิตติญาณ (เหมือนพันธ์)

Pramaha Akkharawat Kittiyano (Mueanphan)

วัดศรีสวัสดิ์บรรพต

Wat Srisawasbanphot

Kukkai1985kana@gmail.com

บทคัดย่อ

ความขัดแย้ง เป็นสภาวะการณ์และลักษณะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความคิดหรือการกระทำ ไม่ สอดคล้องกัน มีผลประโยชน์ ค่านิยม ความสัมพันธ์และโครงสร้างแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างกัน เหล่า นั้นได้ก่อให้เกิดความบาดหมาง การทะเลาะ การแก่งแย่งและการวิวาทจนนำไปสู่การทำร้าย ร่างกาย ฆ่าผู้อื่นในที่สุด ความขัดแย้งนี้เองได้สะท้อนให้เกิดเชิงทวิลักษณ์ คือ ในแง่บวกและลบ ความ ขัดแย้ง พระพุทธศาสนาเรียกว่า ทุกข์ มีสภาพขัดแย้ง บีบคั้น กดดันกันและกัน ความขัดแย้งเกิดขึ้นจาก ปัจจัยภายใน เป็นสาเหตุหลัก ปัจจัยภายในที่กล่าวมา คือ จิตใจ และภายในจิตใจนั้น สาเหตุแห่งความ ขัดแย้งเกิดจากเวทนา ตัณหา เพราะเมื่อเกิดเวทนา มนุษย์ก็ต้องการวัตถุมานองสุขเวทนา ต่อมา มีการ ติดใจในสุขเวทนานั้น เรียกว่า ตัณหา พอเกิดตัณหาบ่อยเข้า อุปาทานความยึดมั่นก็เกิดขึ้น เมื่อยึดมั่น ถือมั่นย่อมเกิดการแสวงหา จะโดยชอบธรรมก็ตาม ไม่ชอบธรรมก็ตาม ย่อมเกิดการรักษา คุ้มครอง เกิดขึ้น อันนี้เป็นความทุกข์หรือความขัดแย้งเกิดภายในจิตใจ

คำสำคัญ : การจัดการ, ปัญหาความขัดแย้ง, พระพุทธศาสนา

Abstract

Conflict is a situation and nature in which individuals or groups of people have inconsistent thoughts or actions that have different interests, values, relationships, and structures. Which are different from these That has caused feud, quarrels, and strife, leading to physical harm. Kill others eventually This conflict itself is reflected in the dualism, ie, in the positive and negative aspects, conflict Buddhism is called suffering, in which there is a conflict, and oppresses each other. The conflict arises from internal factors. Is the main cause The mentioned internal factor is the

mind. And within the mind that the cause of the conflict arises from compassion and lust. Human beings also need objects to satisfy pity. Later, it became fascinated with the happiness that is called lust. Prejudice and clinging arise; To be justified Unrighteous Inevitably occurs treatment Protection occurs This is suffering or conflict that arises within the mind.

Keywords : Management, conflicts, Buddhism

บทนำ

วิถีชีวิตของคนไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ศาสนาเปรียบเสมือนแสงสว่างที่นำทางชีวิตและเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญยิ่ง นอกจากนี้ พุทธศาสนายังมีบทบาทสำคัญต่อการวางรากฐานการปกครอง โดยพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้หลักธรรมเป็นแนวทางหลักในการบริหารบ้านเมือง ปรากฏให้เห็นทั้งในข้อบังคับแห่งกฎหมาย และวรรณกรรมอันทรงคุณค่าอย่าง "ไตรภูมิพระร่วง" ของพญาลิไท สะท้อนความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์และศีลธรรมไว้อย่างชัดเจน (พระมหาสุชาติ สุชาติ, 2548)

ความขัดแย้งถือเป็นปรากฏการณ์ปกติสามัญในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในมิติด้านอำนาจ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม หรือแม้แต่ประเด็นนามธรรมอย่างความคิดเห็นและการสื่อสาร อย่างไรก็ตาม หากความขัดแย้งไม่ได้รับการจัดการอย่างทันที่ มักจะขยายตัวสู่การใช้ความรุนแรงและนำไปสู่การแตกแยกเป็นฝักฝ่าย ซึ่งไม่เพียงแต่ทำให้สังคมขาดความเป็นเอกภาพทั้งในเชิงความคิดและการปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อสันติภาพและความมั่นคงของสังคมในระยะยาว

จากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคม มีความพยายามเสนอแนวทางในการจัดการปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ แนวคิดของ มหาตมะ คานธี เห็นว่าการใช้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง หรือ “อหิงสา” เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการทางสังคม ทั้งนี้ อหิงสาก็ถือเป็นหลักการพื้นฐานการปฏิบัติปราศจากความรุนแรง โดยแสดงออกได้ทั้งในเชิงบวก ได้แก่ ความรักและเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ แม้กระทั่งต่อศัตรู และในเชิงลบ คือ การละเว้นจากการใช้ความรุนแรงหรือการทำร้ายผู้อื่นด้วยอาวุธ

สำหรับแนวคิดด้านสันติวิธีนั้น นอกจากเป็นวิธีการตั้งอยู่บนหลักความเป็นธรรมแล้ว ยังสามารถทำหน้าที่เป็นฐานสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในมิติกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกภาคส่วนในสังคม หัวใจสำคัญการมีส่วนร่วมดังกล่าว คือ การลดทอนอัตลักษณ์อันเป็นกำแพงกันระหว่างกัน พร้อมทั้งเปิดรับและเคารพความแตกต่างของมนุษย์

ในแต่ละบุคคลและแต่ละกลุ่ม อันนำไปสู่การยอมรับและส่งเสริมศักยภาพมนุษย์อย่างเท่าเทียม โดยมนุษย์เพื่อมนุษย์ด้วยกันเอง (ประเวศ วะสี, 2545)

พระพุทธศาสนามีวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ยังรากมาจากการเข้าใจธรรม พระพุทธองค์ทรงวางรากฐานพุทธธรรมขึ้นเพื่อนำทางผู้คนท่ามกลางความวุ่นวาย โดยทรงชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งหรือความสูญเสียทั้งปวงแท้จริงคือส่วนหนึ่งของความทุกข์ อันเป็นธรรมชาติมนุษย์ทุกคนต้องประสบ แม้พยายามหลีกเลี่ยงก็ยากยิ่ง และหัวใจสำคัญการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข จึงอยู่ที่การยอมรับความจริงอย่างกล้าหาญ การมีจิตใจพร้อมจะรับรู้และเผชิญหน้ากับปัญหา เพื่อแก้ไขความขัดแย้งเหล่านั้นด้วยวิธีแห่งปัญญา

วิเคราะห์ความขัดแย้งแบบพุทธ

ในมิติพุทธศาสนา ความขัดแย้งถูกจำแนกให้เป็นรูปแบบหนึ่งของ "ทุกข์" ซึ่งการจะระงับทุกข์นั้น จำเป็นต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ถึง “สมุทัย” หรือต้นเหตุแห่งปัญหานั้นเสียก่อน ดังนั้น การบริหารจัดการความขัดแย้งให้มีประสิทธิภาพ ต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์หาสาเหตุแท้จริงเพื่อแก้ไขให้ตรงจุด โดยทั่วไป องค์ประกอบหลักความขัดแย้งประกอบด้วย ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

ก. ผลประโยชน์เชิงประจักษ์ (Tangible Interests) มุ่งเน้นไปยังทรัพยากรหรือปัจจัยทางวัตถุ เช่น การเรียกร้องค่าจ้างเป็นธรรม หรือการคัดค้านโครงการรัฐส่งผลกระทบต่อที่ดินทำกินและวิถีชีวิต

ข. อำนาจและเกียรติภูมิ (Power & Dignity) เกี่ยวข้องกับการจัดสรรอำนาจปกครองและการรักษาศักดิ์ศรี เช่น การเรียกร้องสิทธิการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการต่อต้านเนื้อหากระทบต่อภาพลักษณ์ของชาติ

ค. อุดมการณ์และชุดความเชื่อ (Beliefs & Ideologies) ครอบคลุมถึงลัทธิทางศาสนาและค่านิยมทางสังคม เช่น การผลักดันสถาบันทางศาสนา หรือการปกป้องสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์

ความขัดแย้งส่วนใหญ่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติใดมิติหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ อำนาจ หรือความเชื่อ แต่เป็นการผสมผสานทั้งสามปัจจัยในระดับแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างเขื่อน มีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางวัตถุ ทั้งในแง่การได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นหรือการสูญเสียที่ดินทำกินของประชาชน ขณะเดียวกันยังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจของบางฝ่าย เช่น การได้รับการเลื่อนตำแหน่งหรือการเพิ่มฐานคะแนนเสียง นอกจากนี้ ความขัดแย้งดังกล่าวยังมีรากฐานมาจากความแตกต่างทางความคิดเกี่ยวกับแนวทางการจัดการปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้ง ตลอดจนมุมมองด้านการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

2. บุคคลหรือคู่ขัดแย้ง

ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องนำไปสู่ความขัดแย้งและอาจลุกลามเป็นความรุนแรงนั้น มีสาเหตุสำคัญจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกี่ยวข้องต่างยืนกรานในจุดยืนของตน ด้วยความยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งจากสามประการต่อไปนี้

ก. ตัณหา ความยึดมั่นในผลประโยชน์ทางวัตถุ ไม่อยากสูญเสียสิ่งที่ตนได้หรือควรได้ เช่น ต้องการงบประมาณเพิ่มขึ้น ต้องการค่าชดเชยที่สูงกว่า หรือไม่ต้องการสูญเสียผลตอบแทนจากโครงการตนมีส่วนได้เสีย

ข. มานะ ความถือตน ยึดมั่นในศักดิ์ศรี และความปรารถนามีอำนาจ เช่น ต้องการให้หน่วยงานของตนคงอำนาจและบทบาทดั้งเดิม หรือการไม่ยินยอมเพราะเกรงว่าจะเสียหน้า สูญเสียสถานภาพ หรือถูกมองว่าอ่อนแอ

ค. ทิฐิ ความยึดมั่นในความเชื่อของตน มั่นใจว่าความคิดหรือแนวทางของตนเท่านั้นถูกต้อง เช่น เห็นว่าวิธีการของตนเท่านั้นจะแก้ปัญหาได้ มองว่าความคิดของผู้อื่นผิดทั้งหมด หรือปฏิเสธจะรับฟังและทำความเข้าใจมุมมองอื่น

รากเหง้าแห่งความขัดแย้งเมื่อกิเลสและอคติบดบังความจริง ในทางพุทธศาสนารากเหง้าทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งยืดเยื้อและยากแก่การพยากรณ์คือ “ปัญจะ 3” อันประกอบด้วย ตัณหา (ความทะยานอยาก) มานะ (ความถือตัวตน) และ ทิฐิ (ความยึดติดในความคิด) กิเลสทั้งสามประการนี้เอง ทำหน้าที่เป็น “ตัวถ่วง” ทำให้กระบวนการแก้ปัญหาเนิ่นช้าและคั่งคา เพราะเข้าขัดขวางไม่ให้คู่กรณีเข้าถึงความจริง หรือบิดเบือนการใช้ปัญญาในการจัดการปัญหาอย่างถูกต้อง

เมื่อพิจารณาถึงมูลเหตุความขัดแย้ง เรื่องผลประโยชน์ทางวัตถุ อำนาจ ศักดิ์ศรี หรือความเชื่อ อุดมการณ์ เราพบว่าคู่กรณีมิได้ติดยึดอยู่กับกิเลสตัวใดตัวหนึ่งเพียงลำพัง แต่เป็นการผสมผสานกันระหว่างตัณหา มานะ และทิฐิ ในสัดส่วนแตกต่างกันไปตามบริบทของข้อเรียกร้องนั้น ๆ การยึดติดในสิ่งตนมีหรืออยากมีนี่เองเป็นตัวจุดชนวนให้ความขัดแย้งเริ่มก่อตัวขึ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงและลุกลามได้ง่ายมิใช่เพียงความติดยึดในตัวตนเท่านั้น แต่ยังมีเรื่องของ “อคติ 4” เข้ามาแทรกซึมในความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยเฉพาะ โทสะคติ (ความลำเอียงเพราะเกลียดชัง) และ ภยาคติ (ความลำเอียงเพราะกลัว) ซึ่งถูกโหมกระพือด้วย โมหาคติ หรือความไม่รู้จริง เมื่อต่างฝ่ายต่างขาดข้อมูลถูกต้องหรือรับฟังเพียงข้างลือบิดเบือน มโนภาพที่มีต่อกันจึงกลายเป็นความเลวร้าย เช่น การตราหน้าอีกฝ่ายว่าทุจริต ไม่รักชาติ หรือเป็นเพียงผู้รับจ้างสร้างสถานการณ์ สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าความหลงผิด คือ ตัวการสำคัญทำให้กำแพงแห่งความเกลียดชังสูงขึ้น

นอกจากนี้ ฉันทาคติ หรือความลำเอียงเพราะความชอบพอ มีบทบาทสำคัญในการสร้างกลุ่มก้อนความขัดแย้ง หลายครั้งผู้สนับสนุนของแต่ละฝ่ายมิได้ยืนอยู่บนหลักการหรือเหตุผลชัดเจน แต่กลับเลือกข้างด้วยความรู้สึกส่วนตัว เป็นเพราะความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน อาชีพเดียวกัน หรือเพียงเพราะเป็นคนใน “พวกเดียวกัน” ความลำเอียงนี้เอง ทำให้ความขัดแย้งขยายวงกว้างจากระดับบุคคลไปสู่ระดับมวลชน

โดยสรุปแล้ว ทั้งความยึดติดในปัญจะและอคติทั้ง 4 ประการ ล้วนมีรากฐานมาจาก อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ เป็นอารมณ์พื้นฐานขับเคลื่อนทุกความขัดแย้ง ดังนั้น เราจึงพึงตระหนักว่าการขัดแย้งในสังคมไม่ใช่เรื่องเหตุผลหรือความถูกผิดเชิงประจักษ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของมิติด้านอารมณ์อันซับซ้อน การวิเคราะห์และคลี่คลายความขัดแย้งจึงไม่อาจละเลยการทำความเข้าใจและการจัดการกับภาวะทางอารมณ์คู่กรณีควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างได้

3. ปฏิสัมพันธ์หรือกระบวนการ

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีและกระบวนการนำมาใช้นั้น เปรียบเสมือนอาวุธสองคมมีผลโดยตรงต่อการคลี่คลายหรือเพิ่มอุณหภูมิความขัดแย้ง สถานการณ์อาจจะเลวร้ายลงและบานปลายจนยากจะควบคุมเมื่อภาคส่วนต่างๆ ยังคงยึดถือแนวทางเป็นปฏิปักษ์ต่อสันติวิธี ดังนี้

การสื่อสารที่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ การเจรจาตั้งต้นด้วยโทสะ ความเกลียดชัง หรือความฉุนเฉียว หงุดหงิด ย่อมปิดกั้นปัญญาและทำให้การหาทางออกร่วมกันเป็นไปได้ยาก

การละเลยวุฒิภาวะทางสังคม การแสดงออกด้วยท่าทีไม่สุภาพ ก้าวร้าว ตลอดจนการไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น คือ การทำลายสะพานแห่งความเข้าใจและสร้างกำแพงแห่งทิฐิให้สูงขึ้น

ความไม่จริงใจในกระบวนการ การใช้วิธีการซ่อนเร้น ขาดความโปร่งใส หรือมีวาระซ่อนเร้น ย่อมทำลายความไว้วางใจซึ่งเป็นรากฐานสำคัญการอยู่ร่วมกัน

ทัศนคติแบบมุงเอาชนะ (Zero-Sum Game) การยึดถือประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง มุ่งแต่จะเอาชนะโดยไม่สนความสูญเสียอีกฝ่าย เปลี่ยนการเจรจาให้กลายเป็นสงครามเพื่อผลประโยชน์

การทำลายล้างทางชื่อเสียงและร่างกาย การให้ร้ายป้ายสี การสาดโคลนด้วยข่าวลือเป็นเท็จ ไปจนถึงการตัดสินปัญหาด้วยการใช้กำลังและความรุนแรง คือ ปัจจัยขั้นสุดท้ายเปลี่ยนความขัดแย้งทางความคิดให้กลายเป็นบาดแผลทางสังคมที่ลึกซึ้ง

วิธีการสำคัญพอๆ กับเป้าหมาย เป็นกระบวนการจัดการความขัดแย้งยังเต็มไปด้วยอคติและพฤติกรรมเชิงลบ แทนที่จะเป็นการดับไฟ กลับกลายเป็นการเติมเชื้อเพลิงให้ความขัดแย้งนั้นเผาผลาญสันติสุขของสังคมให้มอดไหม้ยิ่งขึ้น

วิธีการเหล่านี้ทำให้ความขัดแย้งลุกลามขึ้น เพราะทำให้อคติเพิ่มพูน และทำให้อีกฝ่ายติดยึดในจุดยืนของตนเองหนักแน่นขึ้น บ่อยครั้งก็ทำให้ประเด็นความขัดแย้งเปลี่ยนไป เช่น ความขัดแย้งกรณีแม่น้ำโรหิณี เดิมเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งน้ำ แต่พอมีการทะเลาะวิวาทกัน มีการด่าโคตรวงศ์ตระกูลกัน ประเด็นก็เปลี่ยนจากการแย่งน้ำ (ต้นเหตุ) มาเป็นเรื่องการรักษาศักดิ์ศรีหน้าตา (มานะ) จนถึงขั้นทำสงครามกัน

การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งตามแนวพุทธ

พระพุทธศาสนามองว่าทุกข์เป็นสภาวะพื้นฐานของธรรมชาติ ครอบคลุมสรรพสิ่ง ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งรูปธรรมและนามธรรม สภาวะเรียกว่าทุกข์(หรือทุกข์ลักษณะ)นี้ ได้แก่ ภาวะไม่

คงตัว คงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เพราะมีความกดดัน บีบคั้น ขัดแย้งอยู่ในตัวเองและกับสิ่งรอบตัวอยู่ตลอดเวลา ความขัดแย้งกับทุกอย่างเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ทุกข์เกิดเพราะความขัดแย้งบีบคั้น (เช่น ความเจ็บป่วยเกิดจากความขัดแย้งบีบคั้นระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในร่างกาย และระหว่างร่างกายกับเชื้อโรค) ขณะเดียวกันทุกข์ก็นำไปสู่ความขัดแย้งได้ด้วย (เช่น ความเสื่อมของอวัยวะบางส่วนในร่างกายก็ทำให้เกิดความขัดแย้งกับอวัยวะส่วนอื่นที่ปกติ เกิดสภาวะไม่สมดุลในร่างกาย)

ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งจึงเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งเช่นเดียวกับทุกข์นี้ หมายความว่าในชีวิตของบุคคล และในความเป็นไปของสังคม เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ ไม่ว่าความขัดแย้งกับตนเอง และความขัดแย้งกับผู้อื่น ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แต่เมื่อพูดว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดา นั้นมิได้หมายความว่า เราไม่สามารถทำอะไรกับมันได้ ทุกข์นั้นมีหลายระดับหลายประเภท บางประเภทเราไม่สามารถขจัดไปได้ เช่น ความแก่และความตาย ทำได้อย่างมากแค่ชะลอ แต่บางประเภท เราสามารถระงับได้ เช่น ความหิว ความเจ็บปวด ฉันทิก็ฉันทินั้น มีความขัดแย้งบางอย่างเราสามารถจัดการได้ เราไม่สามารถห้ามความขัดแย้งทางความคิดได้ แม้กระทั่งพระอรหันต์รู้แจ้งในสังขารและปลอดพ้นจากกิเลส ก็ยังมีความเห็นแตกต่างกัน ดังมีตัวอย่างมากมายในพระไตรปิฎก (เช่น ความเห็นไม่ตรงกันระหว่างพระอรหันต์ 500 รูปทำสังคายนาครั้งที่ 1 ในข้อที่ว่าสิกขาบทเล็กน้อยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้เพิกถอนนั้นหมายถึงอะไร แต่ความขัดแย้งของพระอรหันต์ไม่มีจิตโลภะ โทสะ โมหะ เป็นอารมณ์พื้นฐานในความขัดแย้งเมื่อปุรุชนทั่วไป มีแต่ความเห็นต่างทางข้อมูลเท่านั้น) แต่เราสามารถเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความวิวาทบาดหมางให้เป็นความกลมเกลียวสามัคคีกันได้

ทำเพื่อการไกลเกลี่ยความขัดแย้ง

ในเรื่องความขัดแย้งทางสังคม หรือความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนนั้น ทำที่พุทธศาสนาก็คือ ไม่ควรนิ่งดูตาย หรือวางเฉยปล่อยให้เขารับกรรมกันไปเอง ควรเข้าไปจัดการแก้ไขให้กลับคืนดี

การช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้คนคืนดีกันด้วยการตั้งเมตตาจิตต่อกัน ดังพุทธพจน์แนวทางตามหลักสารณียธรรม 6 ได้แก่ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

1. ตั้งมั่นเมตตากายกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ นี่เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

2. ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม้นี้ก็ป็นสารณียธรรม ที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

3. ตั้งมั่นเมตตาโมหกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม้นี้ก็ป็นสารณียธรรม ฯลฯ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

4. บริโภคโดยไม่แบ่งแยก ลากทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุตมัมเพียงบิณฑบาต (อาหารในบาตร) บริโภค ร่วมกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรม ฯลฯ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

5. มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทฎฐิครอบงำเป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

6. มีอริยทฎฐิ อันเป็นธรรมเครื่องนำออกๆ เพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

ที.ม. (ไทย) 11/365/387-388.

ในบริบทสังคมมนุษย์ที่มีความหลากหลาย ความขัดแย้งเปรียบเสมือนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในระดับโครงสร้างสังคมที่มีความเชื่อต่างกัน หรือความขัดแย้งในสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่เกิดจากความไม่เข้าใจ อย่างไรก็ตาม การคลี่คลายปัญหาเหล่านี้มีอาจสำเร็จได้ด้วยการใช้อำนาจบังคับหรือกฏทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัย "ท่าที" หรือทัศนคติที่มุ่งเน้นการสร้างสันติอย่างยั่งยืน ซึ่งหลัก สารณียธรรม 6 ถือเป็นหลักธรรมสำคัญสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเข็มทิศในการไกล่เกลี่ยและประสานรอยร้าวได้

หัวใจสำคัญประการแรกของการไกล่เกลี่ยเริ่มต้น เมตตากายกรรม และ เมตตาวาจกรรม ซึ่งเปรียบเสมือนประตูบานแรกสู่ความเข้าใจ ท่าทีแสดงออกทางกายต้องมีความอ่อนน้อม ไม่คุกคาม และสร้างบรรยากาศปลอดภัยให้ผู้กรณีรู้สึกผ่อนคลาย ควบคุมไปกับการสื่อสารด้วยวาจาอย่างสร้างสรรค์ หลีกเลี่ยงการใช้วาจาเสียดสีหรือการตำหนิตืดเย็นที่มุ่งหวังเอาชนะ แต่เน้นการพูดความจริงเป็นประโยชน์และถูกกาลเทศะ เพื่อเปลี่ยนจากการด่าทอเป็นการเจรจาหาทางออกร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม การแสดงออกภายนอกจะไร้ผลหากปราศจาก เมตตาโมกกรรม หรือการปรับทัศนคติจากภายใน ท่าทีผู้ไกล่เกลี่ยและคู่ขัดแย้งต้องตั้งอยู่บนความปรารถนาดีและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) การมองเห็นความเป็นมนุษย์ในตัวผู้อื่นช่วยคลายกำแพงอคติ ทำให้ความขัดแย้งไม่ได้เป็นเรื่องของ ศัตรู แต่เป็นโจทย์ ต้องแก้ไขร่วมกัน โดยมีหลักสาธารณโภคี เป็นเครื่องมือในการจัดการผลประโยชน์ การไกล่เกลี่ยให้ประสบความสำเร็จต้องนำไปสู่การแบ่งปันเป็นธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ แต่คำนึงถึงความต้องการพื้นฐานของทุกฝ่ายอย่างทั่วถึง

ในท้ายที่สุด ความสงบสุขจะเกิดขึ้นอย่างมั่นคงได้นั้นต้องอาศัยความเป็นระเบียบและความเข้าใจตรงกันตามหลัก สีสสามัญญตา และ ทฎฐิสามัญญตา กล่าวคือ ทุกฝ่ายต้องเคารพในกฎกติกาและ

ข้อตกลงทำร่วมกันอย่างเสมอภาค ไม่มีใครอยู่เหนือกติกา พร้อมทั้งเปิดใจยอมรับความแตกต่างทางความคิด การปรับมุมมองเข้าหากันเพื่อหาจุดร่วมโดยยังคงรักษาจุดต่างไว้ได้อย่างสันติ ช่วยเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นพลังแห่งการเรียนรู้ การนำหลักสาราณียธรรมมาเป็นท่าทีในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง มิใช่เพียงการทำให้ข้อพิพาทจบลงชั่วคราว แต่เป็นการเยียวยาความสัมพันธ์และวางรากฐานทางสังคมให้เข้มแข็งขึ้นด้วยความเมตตา ความเป็นธรรม และความเคารพในคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน

สู่การไกล่เกลี่ยที่ครอบคลุมประกอบ

การไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงองค์ประกอบความขัดแย้งให้ครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ คตัวบุคคลและอารมณ์ ประเด็นปัญหา และกระบวนการจัดการ มิใช่มุ่งแก้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะการจัดการอารมณ์เพียงอย่างเดียว แม้ช่วยให้ความสัมพันธ์ดีขึ้น แต่เมื่อขาดกระบวนการเจรจาอย่างเหมาะสม อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ไม่สมดุล เช่น การยอมฝ่ายเดียว หรือการประนีประนอมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดร่วมกัน (win/win) ในพระพุทธศาสนา นอกจากให้ความสำคัญกับจิตใจและอารมณ์แล้ว ยังเน้นกระบวนการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ ดังปรากฏในหลักวินัยพระสงฆ์เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาท แม้แนวทางดังกล่าวจะใช้ในวงจำกัดและมิได้พัฒนาต่อในสังคมสมัยใหม่มากนัก แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของ “กระบวนการ” อย่างชัดเจน

ปัจจุบัน แนวคิดและวิธีการไกล่เกลี่ยได้รับการพัฒนาอย่างหลากหลาย ทั้งในด้านกระบวนการและการวิเคราะห์ประเด็นปัญหา เช่น การแยก “จุดยืน” ออกจาก “ความต้องการ” สามารถนำมาประยุกต์ร่วมกับแนวทางแบบพุทธได้อย่างสอดคล้อง เพื่อให้การจัดการความขัดแย้งครอบคลุมทุกมิติ ชี้ให้เห็นว่า การไกล่เกลี่ยแบบพุทธแม้ยังไม่สมบูรณ์ในตัวเอง แต่สามารถเสริมกับแนวทางตะวันตกได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในมิติด้านอารมณ์และความยึดติด ซึ่งถูกมองข้าม ทั้งนี้ความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยมิได้วัดเพียงข้อยุติปัญหา แต่ต้องรวมถึงการลดอคติและความระแวงระหว่างกันด้วย ถือว่าเป็นการแก้ไขความขัดแย้ง

หลักการของการไกล่เกลี่ย

ในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งด้วยตนเองได้ ผู้ไกล่เกลี่ยมีความสำคัญมากในการระงับความขัดแย้ง หรือเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการคืนดีกัน

การไกล่เกลี่ยแบบพุทธมีหลักการดังต่อไปนี้

1. ให้ความสำคัญกับ “คน” หรือมิติทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธ ถึงแม้ว่า ประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องจะเป็นจุดตั้งต้นความขัดแย้ง แต่เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว สิ่งกลายเป็นอุปสรรคสำคัญกลับคือ “อารมณ์” คู่ขัดแย้ง มีอิทธิพลเหนือเหตุผล ทำให้ไม่สามารถมองเห็นความจริงหรือ

พิจารณาความถูกต้องได้อย่างเป็นกลาง เนื่องจากจิตถูกครอบงำด้วยความโกรธ ความยึดมั่นถือมั่น และอคติ

ในมุมมองการจัดการความขัดแย้งตามวิถีพุทธ จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการดูแล “จิต” บุคคล โดยอาศัยหลักสติ สมาธิ เมตตา เพื่อช่วยให้คู่กรณีรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง ลดความยึดติดในตัวตน และเปิดใจรับฟังกันด้วยความเข้าใจ เมื่ออารมณ์เริ่มสงบและจิตใจผ่อนคลายลงแล้ว ปัญญาย่อมเกิดขึ้น ทำให้สามารถพิจารณาประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ย ในแนวทางวิถีพุทธจึงควรทำหน้าที่เป็นผู้ประคับประคองสภาวะจิตใจคู่กรณี ให้คลี่คลายจากอารมณ์เป็นอกุศลก่อน แล้วจึงนำไปสู่การเจรจาตั้งอยู่บนฐานเหตุผล ความเข้าใจ ความปรองดอง

2. มุ่งขจัดอกุศลมูลในใจคู่ขัดแย้งตามแนววิถีพุทธ ความขัดแย้งแม้จะยุติลงในเชิงรูปแบบ ด้วยการฝ่ายหนึ่งบรรลุข้อเรียกร้อง แต่อีกฝ่ายยอมรับผลดังกล่าว ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม ภายในจิตใจ ยังคงมีอคติหรืออกุศลมูล ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง หลงเหลืออยู่ ความขัดแย้งนั้นย่อมมิได้ยุติลงอย่างแท้จริง แต่ยังคงเป็นเชื้อแห่งปัญหาพร้อมจะปะทุขึ้นมาได้อีกในโอกาสต่อไป

ในมุมมองการจัดการความขัดแย้งตามวิถีพุทธ จึงมิได้มุ่งเพียงการหาข้อยุติภายนอก แต่ให้ความสำคัญกับการชำระ “เหตุภายใน” คือ การลดละอกุศลมูลในจิตใจของคู่กรณี โดยอาศัยหลักธรรม เช่น เมตตา กรุณา และอุเบกขา ควบคู่กับการเจริญสติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ลดความระแวง ความไม่พอใจ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เมื่ออกุศลมูลค่อย ๆ คลี่คลายลง ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีย่อมมีแนวโน้มพินาศสู่ความปรองดองอย่างยั่งยืน ทำให้ความขัดแย้งไม่เพียงยุติลงในเชิงรูปธรรม แต่ยังสงบระงับลงในระดับจิตใจ อันเป็นการแก้ไขปัญหาด้านแนวทางแห่งพุทธธรรม พระผู้มีพระภาคทรงชมเชยนางอุตตราที่อดกลั้นความโกรธต่อนางสิริมา จึงตรัสพระคาถานี้ แก่นางอุตตรา ดังนี้

บุคคลพึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้

พึงชนะคนพูดเหลวไหลด้วยคำสัตย์ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/223/102)

3. คุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยตามแนววิถีพุทธ ผู้ไกล่เกลี่ยในแนวทางวิถีพุทธ มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นคนกลางในการเจรจาเท่านั้น แต่เป็นผู้ประคับประคอง “จิต” คู่ขัดแย้งให้คลี่คลายจากอกุศล และนำไปสู่ความเข้าใจถูกต้อง ดังนั้น คุณสมบัติจึงต้องครอบคลุมทั้งด้านทักษะและคุณธรรม ดังนี้

เป็นผู้มีสติและสำรวมในความประพฤติ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ควบคุมอารมณ์ของตนได้ ไม่เอนเอียงไปตามสถานการณ์ มีความประพฤติเรียบร้อย น่าเชื่อถือ อันเป็นพื้นฐานของความไว้วางใจ

เป็นผู้มีคุณธรรมทั้งสองฝ่ายยอมรับ ต้องตั้งมั่นอยู่ในหลักธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ เป็นธรรม ไม่ลำเอียง และมีเมตตา ทำให้คู่กรณีเกิดความเชื่อมั่นและยอมรับบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย

มีความสามารถในการสื่อสารอย่างถูกต้องและชัดเจน สามารถถ่ายทอดข้อเท็จจริง ความรู้สึก และความต้องการของแต่ละฝ่ายไปสู่อีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างครบถ้วน ไม่บิดเบือน และไม่เติมอคติ อันช่วยลดความเข้าใจผิดและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

มีทักษะในการตั้งคำถามและควบคุมสถานการณ์โดยไม่ใช้การบังคับ ใช้ปัญญาในการตั้งคำถามเพื่อให้คู่กรณีได้พิจารณาตนเอง เห็นเหตุและผลตามความเป็นจริง พร้อมทั้งสามารถประทับประคองสถานการณ์ให้ดำเนินไปอย่างสงบ โดยไม่ใช้อำนาจกดดัน

มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบริบทของความขัดแย้ง เข้าใจข้อมูลพื้นฐานขององค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างรอบด้าน และเสนอแนวทางที่เหมาะสม

มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย ยอมรับความแตกต่าง และไม่แสดงตนเหนือคู่กรณี

ปฏิบัติต่อคู่ขัดแย้งอย่างเสมอภาคด้วยความเคารพและเมตตา ไม่ว่าคู่กรณีจะมีสถานะหรือตำแหน่งต่างกันเพียงใด ผู้ไกล่เกลี่ยต้องวางตนเป็นกลาง ให้ความเคารพอย่างเท่าเทียม และมีเมตตาต่อทุกฝ่าย เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความปรองดอง

โดยสรุป ผู้ไกล่เกลี่ยตามวิถีพุทธต้องเป็นทั้ง “ผู้มีสติ” และ “ผู้มีธรรม” ใช้ปัญญาและเมตตาควบคู่กัน เพื่อให้การแก้ไขความขัดแย้งไม่เพียงยุติลงภายนอก แต่ยังนำไปสู่ความสงบเย็นภายในจิตใจของทุกฝ่าย

การจัดการความขัดแย้งตามแนวพระพุทธศาสนา

การนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ามาจัดการความขัดแย้งทางสังคม ในทาง พุทธศาสนา มองว่าความขัดแย้งถือได้ว่าเป็นทุกข์อย่างหนึ่ง ดังนั้นในการจัดการปัญหา ความขัดแย้งหากนำหลักอริยสัจ 4 หรือความจริง 4 ประการ ก็จะเห็นกระบวนการใน การจัดการความขัดแย้งได้อย่างเป็นระบบ นั่นคือ หากความขัดแย้งเป็นทุกข์แล้ว พุทธศาสนา เห็นว่าจะต้องมองให้ถึงสมุทัยคือสาเหตุของทุกข์ ด้วยเหตุนี้เมื่อจะระงับความขัดแย้ง จึงจำต้องมองให้เห็นถึงสาเหตุของความขัดแย้งและจัดการกับสาเหตุ โดยสาเหตุของ ความขัดแย้งจะประกอบไปด้วยสาเหตุ 3 ประการ คือ 1) ผลประโยชน์ทางวัตถุ 2) อำนาจ ศักดิ์ศรี และ 3) ลัทธิ ความเชื่อ อุดมการณ์ นอกจากนี้การที่บุคคลหรือคู่ขัดแย้งต่างยืนกราน ในจุดยืนของตนด้วยความยึดมั่นอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการ คือ ตัณหา มานะ และทิฐิ รวมทั้งกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีกระทำได้ไม่เหมาะสม เช่น เจรจาด้วยอารมณ์โกรธ เกลียด ใช้ความรุนแรง ไม่รับฟังความคิดเห็นหรือใช้ท่าที่ไม่สุภาพ มีผลอย่างมากในการเพิ่มหรือลดความขัดแย้ง พระไพศาล วิสาโล (2552) นอกจากนี้ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง และสร้าง ความปรองดองโดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน

แนวทางแรก คือหลักธรรมะในการสร้างความปรองดองและสามัคคี ได้แก่ 1) สังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ซึ่ง ประกอบไปด้วย ทาน (การให้

การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น) ปิยาจา (การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานจริงใจ) อตถจริยา (การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสมานัตตตา (การประพฤติตัวอย่างมีความเสมอต้นเสมอปลาย) 2) พรหมวิหาร 4 หมายถึง หลักธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐหรือธรรมประจำใจอันประเสริฐเพื่อกำกับ ความประพฤติ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา 3) สารณียธรรม 6 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมที่ทำให้อยู่ร่วมกันหรือในบางครั้งเรียกว่าหลักธรรม แห่งความรักและความสามัคคี 6 ประการ ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวาจากรรม เมตตามโนกรรม สาธารณ โภคิตา (การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร) สีสสามัญญตา (ความรักใคร่สามัคคี รักษา สีสอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน) ภิภูมิจามัญญตา (การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น)

แนวทางที่สอง คือ หลักธรรมะที่ประยุกต์ปฏิบัติเพื่อลดความขัดแย้งและสร้าง ความปรองดอง ประกอบไปด้วย 1) อคติ 4 หรือทางที่ไม่ควรประพฤติผิดหรือ ความไม่เป็นธรรม 4 ประการ ได้แก่ ฉันทาคติ (ความลำเอียงเพราะชอบพอ) โทสาคติ (ความลำเอียงเพราะโกรธหรือชิงชัง) โมหาคติ (ความลำเอียงเพราะหลง) และภยาคติ (ความลำเอียงเพราะกลัว) 2) ขรवासธรรม คือ ธรรมสำหรับผู้ครองนอนซึ่งควรมียู่ประจำ เพื่อทำให้ชีวิตและสังคมเป็นสุขประกอบไปด้วย สัจจะ (มีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน) ทมะ (ฝึกตน ข่มจิต และรักษาใจ บังคับตัวเองเพื่อลดและละกิเลส) ขันติ (อดทนอดกลั้น ต่อการบีบบังคับของกิเลส) จาคะ (เสียสละ บริจาคสิ่งที่ไม่ควรมียู่ในตน) 3) สปัปฺริสธรรม คือ ธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษหรือธรรมที่ทำให้เป็นคนดี 7 ประการ คือ อัมมัญญตา (เป็นผู้รู้จักเหตุ) อตถัญญตา (เป็นผู้รู้จักผล) อตถัญญตา (เป็นผู้รู้จักตน) มัตถัญญตา (เป็นผู้รู้จักประมาณ) กาลัญญตา (เป็นผู้รู้จักกาล) ปริสสัญญตา (เป็นผู้รู้จักบริษัท) และ บุคคลโลปปรัญญตา (เป็นผู้รู้จักบุคคล) และอีกหนึ่งแนวคิดทางศาสนาที่สามารถนำมาใช้ ในการลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม ไม่ยากต่อการปฏิบัติและสามารถเข้าถึงได้โดย ประชาชนในทุกระดับคือการรักษาศีลซึ่งหมายถึง ข้อปฏิบัติตนขึ้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม มีความปกติสุข โดยเฉพาะการถือศีล 5 ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นอันประกอบไปด้วย การงดเว้นการฆ่าสัตว์ การงดเว้น การลักขโมย การงดเว้นการประพฤติผิดในกาม การงดเว้น จากการพูดเท็จ และงดเว้นจากดื่มสุราเมรัย ซึ่งจะเป็นการควบคุมความประพฤติให้เป็นปกติ เมื่อทุกคนประพฤติเป็นปกติย่อมไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและสังคม นำมาซึ่งความสงบสุขของสังคมได้

สรุป

การแก้ไขหรือบรรเทาความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมโลก ควรให้ความสำคัญกับการนำแนวทางสันติวิธีมาเป็นส่วนหนึ่งกระบวนการจัดการปัญหา เนื่องจากสันติวิธีเป็นแนวทางคำนึงถึงความมั่นคงอย่างสมดุลในทุกมิติ ทั้งด้านการบังคับใช้กฎหมายภายใต้หลักนิติธรรม การเคารพสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพ จริยธรรม ความเท่าเทียมเสมอภาค ตลอดจนความรู้สึกประชาชนทั้งภายในและระหว่าง

ประเทศ ด้วยเหตุนี้ จึงควรส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยมีความรู้ความเข้าใจในแนวทางสันติวิธี และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในทุกระดับชีวิต อย่างไรก็ตาม การนำแนวทางดังกล่าวไปใช้โดยเจ้าหน้าที่รัฐจำเป็นต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ โดยเฉพาะในประเด็นการใช้ดุลยพินิจและการตีความ เมื่อขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ อาจก่อให้เกิดเงื่อนไขใหม่ซับซ้อนยิ่งขึ้น อาจนำไปสู่การทวีความรุนแรงของความขัดแย้งได้

ในมุมมองนักคิด นักปรัชญา และนักทฤษฎีตะวันตก สันติวิธีถูกมองว่าเป็นหนึ่งในวิธีการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ โดยมีเหตุผลสำคัญคือ เป็นแนวทางก่อให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม แตกต่างจากการใช้ความรุนแรงถูกอ้างว่าเป็นทางเลือกสุดท้าย แม้ในบางกรณีอาจให้ผลสำเร็จในระยะสั้นอย่างชัดเจน แต่เมื่อความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่เพียงถูกกดทับไว้ ก็ย่อมมีโอกาสปะทุขึ้นเป็นความรุนแรงในระยะยาวได้ ขณะเดียวกัน หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า ปัญหาและความทุกข์เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในชีวิต ความเดือดร้อน ความเจ็บปวด ความสูญเสีย หรือการพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก รวมถึงการเผชิญกับสิ่งไม่พึงปรารถนา ตลอดจนสภาวะพื้นฐานชีวิต ได้แก่ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย ล้วนเป็นส่วนหนึ่งวัฏจักรแห่งสังสารวัฏ ดังนั้น การทำความเข้าใจและจัดการกับความขัดแย้งด้วยสติและปัญญาตามแนวทางสันติวิธี จึงเป็นหนทางสำคัญในการลดทอนความทุกข์ทั้งในระดับปัจเจกและสังคมโดยรวม

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (2545). *สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- พระมหาสุชาติ สุธาโต, (2548). *การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิถีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2550). *สร้างสันติด้วยมือเรา*. นครปฐม : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *การไกล่เกลี่ยแบบพุทธ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.visalo.org/article/P_karnKlaiKlear.htm {1 มกราคม 2564.}
- ช.ธ.25/27
- ช.ช. 27/549
- ช.อป.32/1
- ม.ม.13/94
- อง.ปญจก.22/116